

PATVIRTINTA

Vilniaus „Vyturio“ pradinės mokyklos
direktorius 2018 m. spalio 23 d. įsakymu Nr.V-121

SMURTO IR PATYČIŲ PREVENCIJOS IR INTERVENCIJOS VYKDYMO VILNIAUS „VYTURIO“ PRADINĖJE MOKYKLOJE TVARKA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos vykdymo Vilniaus miesto „Vyturio“ pradinės mokyklos tvarkos (toliau – tvarka) paskirtis – padėti mokykloje užtikrinti sveiką, saugią, užkertančią kelią smurto, prievartos apraiškoms aplinką, kuri yra psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugi.

2. Tvarka nustato smurto ir patyčių stebėsenos, prevencijos ir intervencijos vykdymą mokykloje.

3. Tvarka remiasi šiais principais:

3.1. į patyčias ir smurtą būtina reaguoti nepriklausomai nuo jų turinio (dėl socialinės padėties, lyties, seksualinės orientacijos, negalės, religinės ar tautinės priklausomybės, išskirtinių bruožų ar kt.) ir formos;

3.2. kiekvienas mokyklos administracijos atstovas, mokytojas, švietimo pagalbos specialistas ar kitas darbuotojas, pastebėjęs ar sužinojęs apie patyčias ir smurtą, turi reaguoti ir stabdyti;

3.3. veiksmų turi būti imamasi visais atvejais, nepriklausomai nuo pranešančiųjų apie patyčias amžiaus ir pareigų bei nepriklausomai nuo besityčiojančiųjų ar patiriančių smurtą ar patyčias amžiaus ir pareigų.

4. Visi mokyklos bendruomenės nariai (mokiniai, administracijos atstovai, mokytojai, švietimo pagalbos specialistai, tėvai (globėjai, rūpintojai), kiti darbuotojai) turi būti supažindinti su mokyklos smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos vykdymo tvarka, ją įgyvendinančiais dokumentais ir patvirtinti tai savo parašu:

4.1. mokyklos direktorius supažindina pedagogus ir specialistus;

4.2. klasių mokytojai supažindina mokinių tėvus (globėjus, rūpintojus)

4.3. ugdymo aprūpinimo skyriaus vedėjas supažindina techninį personalą.

5. Tvarroje vartojamos sąvokos:

5.1. patyčios – tai psichologinę ar fizinę jėgos persvarą turinčio asmens ar asmenų grupės tyčiniai, pasikartojantys veiksmai siekiant pažeminti, įžeisti, įskaudinti ar kaip kitaip sukelti psichologinę ar fizinę žalą kitam asmeniui. Patyčios gali būti tiesioginės (atvirai puolant ir/ar užgauliojant) ir/ar netiesioginės (skaudinant be tiesioginės agresijos):

5.1.1. žodinės patyčios: pravardžiavimas, grasinimas, ujjimas, užgauliojimas, užkabinėjimas, erzvinimas, žeminimas ir kt.;

5.1.2. fizinės patyčios: mušimas, spardymas, spaudimas, dusinimas, užkabinėjimas, turtinė žala ir kt.;

5.1.3. socialinės patyčios: socialinė izoliacija arba tyčinė atskirtis, gandų skleidimas ir kt.;

5.1.4. elektroninės patyčios: skaudinančių ir gąsdinančių asmeninių tekstinių žinučių ir/ar paveikslėlių siuntinėjimas, viešų gandų skleidimas, asmeninių duomenų ir komentarų skelbimas, tapatybės pasisavinimas siekiant sugriauti gerą vardą arba santykius, pažeminti ir kt.

5.2. patyčias patiriantis vaikas – mokinys, iš kurio yra tyčiojamas;

5.3. besityčiojantysis – mokinys ar suaugęs, inicijuojantis patyčias ir/ar prisidedantis prie jų;

5.4. patyčias patiriantis suaugęs – administracijos atstovas, mokytojas, švietimo pagalbos specialistas ar kitas darbuotojas, iš kurio tyčiojasi mokinys (-iai);

5.5. patyčių stebėtojas – mokinys, matantis ar žinantis apie patyčias;

5.6. patyčių prevencija – veikla, skirta patyčių rizikai mažinti imantis mokyklos bendruomenės narių (vaikų, administracijos atstovų, mokytojų, švietimo pagalbos specialistų, kitų darbuotojų, tėvų (globėjų, rūpintojų) švietimo, informavimo ir kitų priemonių;

5.7. patyčių intervencija – visuma priemonių, taikomų visiems patyčių dalyviams (patiriantiems, besityčiojantiems, stebėtojams), esant poreikiui įtraukiant mokinių tėvus (globėjus, rūpintojus);

5.8. patyčių prevencijos ir intervencijos stebėseną – patyčių situacijos mokykloje stebėjimas renkant, analizuojant faktus ir informaciją, svarbią šio reiškinio geresniam pažinimui bei valdymui, reiškinio tolesnės raidos ir galimo poveikio prognozavimas.

6. Tvarka parengta vadovaujantis „Patyčių prevencijos ir intervencijos vykdymo Vilniaus miesto bendrojo ugdymo mokyklose tvarkos aprašu“ patvirtintu Vilniaus miesto savivaldybės Administracijos direktoriaus 2016 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. 30-1602, „Smurto prevencijos įgyvendinimo mokyklose rekomendacijomis“ patvirtintomis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2017 m. kovo 22 d. įsakymu Nr. V-190 ir „Rekomendacijomis mokykloms dėl smurto artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijų ir veiksmų, kilus įtarimui dėl galimo smurto artimoje aplinkoje“, patvirtintomis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2017 m. rugpjūčio 3 d. įsakymu Nr. V-625

II. SMURTO IR PATYČIŲ PREVENCIJA MOKYKLOJE

7. Smurto ir patyčių prevencija ir intervencija yra svarbi mokyklos veiklos dalis, kurios planavimu, organizavimu ir stebėseną rūpinasi mokyklos direktorius, vaiko gerovės komisijos nariai, klasių mokytojai, o ją vykdo visi mokyklos bendruomenės nariai.

8. Mokykla puoselėja pozityvias vertybes ir bendruomeniškumą (mandagumą, paslaugumą, rūpinimąsi kitais, pagarbą, pasitikėjimą, solidarumą, lygiateisiškumą ir kt.), kurias atitinka visų mokyklos darbuotojų elgesys ir veikla;

9. Socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas:

9.1. nuoseklus ir reguliarus mokinių socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas: nuosekliai ir reguliariai ugdomi mokinių savęs pažinimo, empatijos, problemų ir konfliktų sprendimo, pykčio valdymo, streso įveikos, bendravimo ir bendradarbiavimo ir kiti socialiniai įgūdžiai;

9.2. mokinių socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas gali būti vykdomas:

9.2.1. integruojant į dalyko(-ų) ugdymo turinį;

9.2.2. įgyvendinant prevencines programas;

9.2.3. integruojant į neformaliojo vaikų švietimo veiklas, organizuojant prasmingas, bendruomeniškumą, savanorystę, pilietiškumą, saviraiškų dalyvavimą skatinančias veiklas;

9.2.4. kitu mokyklos pasirinktu būdu;

9.3. mokyklos pedagoginių darbuotojų profesinė kompetencija: pedagoginiai darbuotojai ne rečiau kaip kartą per ketverius metus tobulina kvalifikaciją mokinių socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymo srityje, taip pat tobulina asmenines socialines ir emocines kompetencijas.

10. Pozityvaus mokyklos mikroklimate kūrimas:

10.1. mokyklos bendruomenės narių santykiai: mokykloje kuriama mokymo(si) aplinka, palanki asmenybės ūgčiai, kuriami pozityvūs, tarpusavio pagarba, parama ir pasitikėjimu, bendromis vertybėmis grįsti santykiai, puoselėjamos mokinių stiprybės ir galios, skatinami ir stiprinami bendrumo, tapatumo ir priklausymo mokyklos bendruomenei jausmai;

10.2. nenutrūkstamas procesas: pozityvaus mokyklos mikroklimate kūrimas ir puoselėjimas yra nenutrūkstamas, cikliškas procesas, susidedantis iš nuoseklių penkių etapų:

10.2.1. esamos situacijos įvertinimo: mokyklos vaiko gerovės komisija, vadovaudamasi mokyklos veiklos kokybei įsivertinti ir tobulinti skirtais instrumentais ar kitais pasirinktais būdais (apklausa, stebėjimu, pokalbiais ar kt.), reguliariai renka informaciją apie mokymo(si) aplinkos saugumą, mokyklos bendruomenės narių tarpusavio santykius ir identifikuoja aktualias problemas;

10.2.2. mokyklos bendruomenės narių sąmoningumo didinimo ir įsitraukimo: pozityvaus mokyklos mikroklimate kūrimu ir pozityvių vertybių puoselėjimu rūpinasi mokyklos vadovas,

mokyklos vaiko gerovės komisija, į šį procesą įsitraukia visi mokyklos bendruomenės nariai, sprendimų ieškoma kartu diskutuojant ir tariantis;

10.2.3. tinkamų prevencijos ir intervencijos priemonių (taip pat ir prevencinių programų įgyvendinimo) mikroklimatui gerinti planavimo: numatomos prevencijos ir intervencijos priemonės (toliau – Priemonės), siekiant spręsti identifikuotas problemas, mažinti su jomis susijusius rizikos veiksnius ir didinti apsauginių veiksnių įtaką;

10.2.4. Priemonių įgyvendinimo: mokyklos darbuotojai pagal pasiskirstytas atsakomybes įgyvendina numatytas Priemones. Priemonių įgyvendinimą koordinuoja mokyklos vadovo paskirtas mokyklos darbuotojas;

10.2.5. Priemonių veiksmingumo vertinimo: analizuojami pasiekti rezultatai, sėkmės veiksniai ir trukdžiai, numatomos galimybės tobulinti Priemones.

11. Mokinių pozityvių vertybių formavimas:

11.1. mokinių dalyvavimas gerinant mokyklos mokymo(si) aplinką: mokiniai aktyviai dalyvauja kuriant pozityvų mokyklos mikroklimatą, jų nuomonė ir idėjos yra išklausomos ir vertinamos, skatinamas bendruomeniškumas, mokinių saviraiškus dalyvavimas prasmingose veiklose;

11.2. dalyvavimas vietos bendruomenės veikloje: sudaromos galimybės ir skatinamas mokinių socialinių ir emocinių kompetencijų taikymas ir įtvirtinimas įvairiuose gyvenimo kontekstuose (pvz., skatinamas dalyvavimas pilietinėje, socialinėje ir kitoje bendruomeninėje veikloje ir kt.).

12. Tėvų įtraukimas / įsitraukimas:

12.1. tėvų aktyvumo skatinimas: skatinamas tėvų dalyvavimas kuriant saugią mokymo(si) aplinką mokykloje, įtraukiant juos į Priemonių planavimą ir įgyvendinimą, kitas veiklas, atstovavimą mokyklai vietos bendruomenėje;

12.2. tėvų konsultavimas, informavimas: vykdomas tėvų konsultavimas ir informavimas patyčių ir smurto prevencijos, saugios aplinkos mokykloje kūrimo klausimais.

13. Mokyklos direktorius yra atsakingas už Mokyklos tvarkos parengimą ir vykdymą, už stebėsenos rezultatais paremto kasmetinio mokyklos patyčių prevencijos priemonių plano parengimą, pristatymą mokyklos bendruomenei ir vykdymą.

13.1. Direktoriaus atsako už sveiką, saugią, užkertančią kelią bet kokioms smurto, prievartos apraiškoms bei žalingiems įpročiams aplinką;

13.2. Direktorius yra tiesiogiai atsakingas, kad mokykloje būtų sukurtos saugios sąlygos tiek pedagogams, tiek vaikams;

13.3. Sprendžiant patyčių problemas, skatina mokyklos bendruomenę imtis atsakingų veiksmų.

13.4. įsakymu patvirtina Vaiko gerovės komisijos sudėtį, Smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos tvarką.

14. Smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos vykdymo tvarkos įgyvendinimą koordinuoja ugdymo skyrių vedėjos. Kasmet:

14.1. inicijuoja anoniminę vaikų apklausą ir apibendrina jos rezultatus;

14.2. surenka apibendrintus duomenis iš klasių mokytojų dėl mokykloje fiksuotų pranešimų apie patyčias ir atlieka jų analizę (ne rečiau kaip kartą per pusmetį);

14.3. remiantis apklausos ir pranešimų apie patyčias analizės duomenimis rengia patyčių prevencijos ir intervencijos priemonių planą;

14.4. aptaria turimą informaciją, svarsto prevencijos ir intervencijos priemonių taikymo plano turinį vaiko gerovės komisijos posėdyje;

14.5. teikia siūlymus mokyklos vadovui dėl patyčių prevencijos ir intervencijos priemonių įgyvendinimo mokykloje, mokyklos darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo patyčių prevencijos ar intervencijos srityje ir kitais klausimais;

14.6. teikia siūlymus mokyklos vadovui dėl Mokyklos tvarkos tobulinimo;

14.7. atlieka kitus mokyklos smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos vykdymo tvarkoje numatytus veiksmus.

15. Vaiko gerovės komisija organizuoja ir koordinuoja pagalbą moksleiviui patyčių ir smurto atveju.

16. Mokyklos psichologė:

16.1. atlieka aktualius mokykloje psichologinius tyrimus, atsižvelgdama į mokyklos bendruomenės poreikius;

16.2. atlieka mokinių veiklos ir elgesio pamokų metu stebėseną; inicijuoja, rengia ir įgyvendina psichologinių problemų prevencijos programas;

16.3. rengia individualias rekomendacijas mokinio psichologinėms, asmenybės ir ugdymosi problemoms spręsti;

16.4. konsultuoja psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų turinčius mokinius, jų tėvus;

16.5. įvertina mokinio galias ir sunkumus, raidos ypatumus, psichologines, asmenybės ir ugdymosi problemas.

17. Mokytojai:

17.1. Užtikrina ugdomų mokinių saugumą, t.y. pamato ir reaguoja į patyčias, per pamokas sukuria saugią aplinką kiekvienam mokiniui.

17.2. ugdo tvirtas mokinių dorovės, pilietines, tautines bei patriotines nuostatas, laiduoja jų asmenybės galių plėtotę;

17.3. rūpinasi pagalbos teikimu mokiniams, turintiems ugdymosi, mokymosi sunkumų ir specialiųjų ugdymosi poreikių;

17.4. nuolat informuoja tėvus (globėjus, rūpintojus) apie jų vaikų ugdymosi poreikius ir pasiekimus.

17.5. kasmet išanalizuoja ir apibendrina turimus pranešimus apie patyčias, informuoja vaiko gerovės komisijos narius, koordinuojančius vykdymo tvarką, apie prevencijos, intervencijos taikomų priemonių rezultatus klasėje, teikia kitą svarbią informaciją, susijusią su patyčiomis.

18. Tėvai turi dalyvauti vaiko mokyklos gyvenime, padėti spręsti vaikų problemas, teikti pasiūlymus dėl saugesnės aplinkos mokykloje kūrimo.

18.1. Tėvai atsakingi už aktyvų vaiko skatinimą būti pozityviu mokyklos bendruomenės nariu.

18.2. Tėvai, kurie žino ar įtaria, kad vaikas patiria patyčias ar yra jų sukėlėjas, turi nedelsdami kreiptis į klasės mokytoją.

18.3. Tėvai turi atvykti į mokyklą, kai yra kviečiami dėl iškilusio patyčių atvejo, atsakingai priimti specialistų rekomendacijas ir aktyviai bendradarbiauti.

19. Mokiniai privalo pasakyti apie tai, kad prieš juos smurtaujama, iš jų tyčiojama, arba apie žinomus patyčių atvejus bet kuriam mokyklos darbuotojui, kuriuo pasitiki. Jei patyčios tęsiasi, kreiptis pagalbos į mokyklos administraciją.

III. SMURTO IR PATYČIŲ INTERVENCIJA MOKYKLOJE

20. Visais įtariamų ir realių patyčių atvejais kiekvienas mokyklos administracijos atstovas, mokytojas ar pagalbos mokiniui specialistas, kitas darbuotojas reaguodamas:

20.1. įsikiša įtarus ir/ar pastebėjus patyčias - nutraukia bet kokius tokį įtarimą keliančius veiksmus;

20.2. primena vaikui, kuris smurtauja ar tyčiojasi, mokyklos nuostatas ir elgesio taisykles;

20.3. jei vaikui reikia pagalbos, kreipiasi į pagalbą galinčius suteikti asmenis (tėvus (globėjus, rūpintojus) ar mokyklos darbuotojus) ar institucijas (pvz., policija, greitoji pagalba);

20.4. informuoja klasės mokytoją ar skyriaus vedėjas ugdymui apie įtariamą ir/ar įvykusias patyčias, kartu pateikia užpildytą pranešimo apie patyčias formą (priedas Nr. 1).

21. Klasės mokytojas, gavęs informaciją apie įtariamą ir/ar įvykusias patyčias ar smurtą:

21.1. išsiaiškina situaciją, nustato, ar tai smurto/ patyčių atvejis;

21.2. organizuoja individualius pokalbius su patyčių dalyviais, informuoja tėvus (globėjus, rūpintojus), esant poreikiui kviečia juos dalyvauti pokalbiuose;

- 21.3. vykdo tolesnę patyčių situacijos stebėseną;
- 21.4. užpildo pranešimo apie patyčias formą (priedas Nr. 1); ją perduoda skyriaus vedėjoms ugdymui.
22. Skyriaus vedėjos ugdymui užpildytą formą registruoja Patyčių registracijos žurnale.
- 22.1. imasi spręsti smurto ar patyčių atvejį.
- 22.2. esant sudėtingesnei situacijai, inicijuoja Vykdyto grupės posėdį, o prireikus ir Vaiko gerovės komisijos posėdį.
23. Vykdyto grupė ar Vaiko gerovės komisija, įvertinusi turimą informaciją:
- 23.1. numato veiksmų planą (gali būti individualūs pokalbiai su skriaudėju, skriaudžiamuoju, stebėtojais, jų tėvais, klase, kt. priemonės), supažindina su jo nevykdymo pasekmėmis skriaudėją ir jo tėvus (globėjus, rūpintojus); esant poreikiui koreguoja veiksmų planą;
- 23.2. informuoja mokyklos direktorių apie esamą situaciją;
- 23.3. vykdo plane numatytas veiklas, stebi, analizuoja, organizuoja pakartotinius susirinkimus situacijos įvertinimui.
24. Mokyklos bendruomenės nario, įtarusio patyčias ar liudijusio patyčių atvejį, gavusio apie jas pranešimą, veiksmai:
- 24.1. kreipiasi į mokinio, patyrusio patyčias, klasės mokytoją, kuris imasi veiksmų, numatytų Tvarkoje.
25. Vaikui pasityčiojus iš mokyklos vadovų, mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų ar kitų darbuotojų, asmuo pastebėjęs ir/ar įtaręs patyčias turėtų informuoti mokyklos direktorių, kuris privalo nedelsiant imtis mokyklos tvarkoje ar kituose mokyklos dokumentuose numatytų veiksmų.
26. Administracijos vadovams, mokytojams, pagalbos mokiniui specialistams ar techniniams darbuotojams pasityčiojus iš vaiko, asmuo pastebėjęs ir/ar įtaręs smurtą ar patyčias turėtų informuoti mokyklos direktorių, kuris privalo nedelsiant imtis mokyklos tvarkoje ar kituose mokyklos dokumentuose numatytų veiksmų. Mokyklos darbuotojų pareigybių aprašuose numatyta atsakomybė už emociškai saugios mokymo(si) aplinkos mokykloje puoselėjimą, reagavimą į smurtą ir patyčias pagal mokyklos nustatytą tvarką.
27. Kitiems patyčių dalyviams pagal individualius poreikius mokykloje teikiama švietimo pagalbos specialistų ar pedagogų pagalba.

IV. MOKYKLŲ DARBUOTOJŲ VEIKSMAI, KILUS ĮTARIMUI DĖL GALIMO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE

28. Mokyklos darbuotojų veiksmai (mokyklos darbuotojų veiksmų sekos schema kilus įtarimui dėl vaiko galimai patirto smurto artimoje aplinkoje pateikta Rekomendacijų 2 priede):
- 28.1. bet kuris mokyklos darbuotojas, įtariantis, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje, nedelsdamas apie tai praneša mokyklos vadovui arba jo įgaliotam asmeniui. Nesant galimybei pranešti mokyklos vadovui ar jo įgaliotam asmeniui, mokyklos darbuotojas, įtariantis, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje, tiesiogiai praneša savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriui (savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyrių kontaktai: <http://www.socmin.lt/lt/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsaugos-istaigos/vaiko-teisiu-apsaugos-skyriai/savivaldybiu-vtas.html>) ir (ar) policijai. Mokyklos darbuotojas apie įtarimą, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje, esant galimybei, nedelsdamas praneša mokyklos vadovui ar jo įgaliotam asmeniui.
- 28.2. mokyklos vadovas, jo įgaliotas asmuo ir (ar) mokyklos darbuotojas, įtariantis, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje, tačiau dar negalintis užtikrintai to teigti, gali konsultuotis su mokyklos Vaiko gerovės komisijos nariu, koordinuojančiu smurto prevencijos veiklos sritį, arba švietimo pagalbos specialistais (psichologu ar socialiniu pedagogu); nesant galimybių mokykloje — konsultuotis su savivaldybės švietimo pagalbos ar pedagoginės psichologinės tarnybos specialistais. Mokyklos vadovas, jo įgaliotas asmuo ir (ar) mokyklos darbuotojas (kuriam vaikas atsiskleidė patiriantis smurtą, arba turintis gerą emocinį ryšį su vaiku,

arba pastebėjęs smurto požymius) gali inicijuoti pokalbį su vaiku, galimai patyrusiu smurtą artimoje aplinkoje. Pokalbio su vaiku, galimai patyrusiu smurtą artimoje aplinkoje, ypatumai pateikiami Rekomendacijų 3 priede;

28.3. mokyklos vadovas ar jo įgaliotas asmuo, gavęs pranešimą iš mokyklos darbuotojo apie vaiką, galimai patyrusį smurtą artimoje aplinkoje, nedelsdamas praneša savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriui ir (ar) policijai;

28.4. mokyklos vadovas ar jo įgaliotas asmuo, pranešęs apie vaiko, galimai patyrusio smurtą artimoje aplinkoje, atvejį savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriui ir (ar) policijai, informuoja mokyklos vaiko gerovės komisiją dėl pagalbos vaikui organizavimo ir (ar) teikimo;

28.5. mokyklos vaiko gerovės komisija aptaria vaiko, galimai patyrusio smurtą artimoje aplinkoje, atvejį ir bendradarbiaudama su savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriumi nustato švietimo ir (ar) kitos pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį (psichologinės pagalbos vaikui mokykloje, švietimo pagalbos ar pedagoginėje psichologinėje tarnyboje, emocinės paramos telefonu ar kita), bendradarbiavimo su vaiko atstovais pagal įstatymą, kitomis institucijomis, užtikrinančiomis vaiko teisių apsaugą ir teikiančiomis pagalbą vaikui ir šeimai, aspektus (įstaigų, teikiančių pagalbą nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems vaikams, kontaktai: www.jaunimolinija.lt/lt/infobankas).

29. Nepranešimas savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriui ir (ar) policijai apie vaiko atstovų pagal įstatymą ir (ar) kitų asmenų daromus vaiko teisių pažeidimus užtraukia atsakomybę Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka.

V. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

30. Visi dokumentai, esantys vaiko asmens byloje, ir duomenys, susiję su vaiku ir jo asmeniniu gyvenimu yra konfidencialūs ir naudojami tik tiek, kiek tai būtina atsakingiems fiziniams ar juridiniams asmenims atlikti pavestas funkcijas, užtikrinti vaiko teises ir teisėtus interesus.

VI. PRIEDAI

1 priedas. Pranešimo apie patyčias forma

2 priedas. Kl. tėvų instruktažas dėl smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos vykdymo Vilniaus „Vyturio“ pradinėje mokykloje

3 priedas. Rekomendacijos klasių mokytojoms, kaip paskatinti mokinius reaguoti į patyčias ir smurtą

4 priedas. Rekomendacijos mokinių tėvams/ globėjams dėl patyčių ir smurto prevencijos

5 priedas. Rekomendacijos mokiniams, kaip reaguoti į patyčias

6 priedas. Informacija apie patyčias

7 priedas. Mokyklos darbuotojo pokalbio su vaiku, galimai patyrusiu smurtą artimoje aplinkoje, ypatumai

8. priedas. Smurto formos ir smurto atpažinimo kriterijai

VILNIAUS „VYTURIO“ PRADINĖS MOKYKLOS
PRANEŠIMO APIE SMURTĄ IR PATYČIAS FORMA

.....
data

Bendrieji duomenys:

Kada įvyko patyčios (data, val.):	
Kur įvyko patyčios:	
Kam pranešta apie patyčias:	
Kas pranešė apie patyčias:	
Kokia patyčių forma naudota ar įtariama, kad buvo naudota:	
☐ Fizinės: vaiko užgauliojimas veiksmais (pargriovimas, įspyrimas, kumštelėjimas, spjaudymas, daiktų atiminėjimas ar gadinimas, plaukų pešiojimas ir pan.); ☐ Psichologinės/socialinės: įvairūs gąsdinantys, bauginantys gestai, ignoravimas, siekiant parodyti, kad vaikas yra nepageidaujamas ar atstumiamas; ☐ Elektroninės: patyčios vykstančios elektroninėje erdvėje: socialiniuose tinkluose, kitose vietose internete, naudojant mobiliuosius telefonus (nemalonių žinučių arba elektroninių laiškų rašinėjimas, skaudinantis bendravimas pokalbių kambariuose, vaiko asmeninio gyvenimo detalių viešinimas, tapatybės pasisavinimas ir pan.). ☐ Kiti pastebėjimai (įrašyti) .	
Ar yra žinomas tokio elgesio pasikartojamumas:	

Duomenys apie patyčių dalyvius:

Mokinio, <u>patyrusio patyčias</u> vardas, pavardė, klasė:	
Mokinio/-ų, <u>kuris tyčiojosi</u> vardas, pavardė, klasė:	
Mokinio/-ų, <u>stebėjusio patyčias</u> vardas, pavardė, klasė:	

Išsamesnė informacija apie įvykį:

Mokytojo ar kito darbuotojo elgesys šioje patyčių situacijoje:

Veiksmų po įvykio, planas su:

Vaiku patyrusiu patyčias:	
Vaiku, kuris tyčiojosi:	
Stebėtojais:	
Patyčių dalyvių tėvais:	
Kitais mokyklos darbuotojais:	
Kita (įrašyti):	

REKOMENDACIJOS KLASIŲ MOKYTOJOMS, KAIP PASKATINTI MOKINIUS REAGUOTI Į PATYČIAS IR SMURTĄ

1. Kuriant draugišką klasės mikroklimatą, formuoti nuostatą: „Kiekvienas atsakingas už tai, kas vyksta“.

2. Mokiniai įsipareigoja reaguoti į patyčias, savo įsipareigojimus tvirtina kiekvienų mokslo metų rugsėjo 1 d. pasirašydami po Moksleivių elgesio taisyklėmis.

3. Reguliariai priminti mokiniams, kad jie gali reaguoti į patyčias:

3.1. ignoruodami priekabautoją;

3.2. praeidami pro šalį ir pasakydami: „Tai yra patyčios!“;

3.3. informuodami suaugusįjį.

4. Pabrėžti, kaip svarbu nesudaryti „televizoriaus“ principo: „Stoviu, stebiu, kas vyksta, ir nieko nedarau“.

5. Sukurti kiekvienoje klasėje mokinių reagavimo į patyčias taisykles.

6. Atskirai dirbti su tiksline mokinių grupe – stebėtojais, t. y. naudojant aktyviusius metodus, pastiprinti tuos mokinius, kurie palaiko skriaudžiamą mokinį, bet nieko nedaro, paskatinti juos reaguoti, pagirti.

7. Parašyti laiškus visiems klasės mokinių tėvams apie tai, kaip svarbu vaiko mokymuisi gera savijauta, emocinė būklė mokykloje, atkreipiant dėmesį į patyčių problemą, paraginant vaikus ir tėvus apie tai nuolat kalbėtis, paprašyti, kad tėvai informuotų klasės vadovą, jeigu jų vaikai stebi (mato) patyčias.

8. Stebėti situaciją klasėje, reguliariai aptarti su mokiniais stebėjimo rezultatus.

REKOMENDACIJOS MOKINIŲ TĖVAMS/ GLOBĖJAMS DĖL PATYČIŲ IR SMURTO PREVENCIJOS

1. Aptarkite individualiai su vaiku mokyklos vidaus taisykles. Skirkite tokiam pokalbiui laiko ne tik tada, kai jis prasižengia. Paaiškinkite, kodėl manote, kad mokyklos taisyklės yra teisingos.
2. Suformuokite elgesio taisykles namuose.
3. Pakalbėkite su savo vaiku apie smurtą, matomą per televiziją. Aptarkite smurtinius kompiuterinius žaidimus, netinkamus įvykius kieme. Paaiškinkite, kokias pasekmes sukelia smurtas.
4. Pamokykite, kaip vaikas gali spręsti problemas. Pagirkite, jeigu konfliktines situacijas jūsų vaikas išsprendė nepanaudodamas smurto.
5. Pamokykite vaiką, kaip savo pyktį išreikšti tinkamu būdu. Paaiškinkite, kad pykčio rodimas, mušant ar įžeidžiant kitus, yra netinkamas būdas. Jeigu jūs, kaip tėvas ar mama, supykstate, parodykite vaikui savo pavyzdžiu, kaip galima pyktį išreikšti tinkamu būdu (pasakant žodžiais „aš pykstu“, padaužant į pagalvę, padarant 20 pritūpimų ir pan.).
6. Padėkite vaikui suprasti, kad žmonės gali skirtis savo išvaizda, gali turėti kitokią nuomonę.
7. Pastebėkite, jeigu vaikas pradėjo elgtis keistai. Gal jis pradėjo dažniau pykti, gal pradėjo nebesutarti su savo draugais ar bendraklasiais, gal pasidarė žiaurus su gyvūnais. Padėkite vaikui, pasitarkite su psichologu ar patikimu žmogumi jūsų aplinkoje.
8. Nuolat bendraukite su vaiku, prašykite, kad vaikas jus visada informuotų, kur jis yra, ką jis daro. Susipažinkite su vaiko draugais.
9. Jei matote, kad vaiko draugai netinkamai elgiasi, aptarkite tai su vaiku.
10. Dalyvaukite mokyklos gyvenime. Apsilankykite įvairiuose renginiuose, nuolat stebėkite, kaip vaikui sekasi atlikti namų darbus. Reguliariai teiraukitės klasės auklėtojo, kaip sekasi jūsų vaikui. Dalyvaukite tėvų susirinkimuose.
11. Prašykite, kad mokykla įtrauktų vaiką į popamokinę veiklą.
12. Tapkite bent kartą metuose savanoriu. Suorganizuokite tėvų – moksleivių diskusiją apie smurtą mokykloje.
13. Jeigu matote, kad kiti Jums pažįstami tėvai nepadedą savo vaikams spręsti smurto problemų, padėkite jiems, nesmerkite už netinkamą elgesį. Mokėkite argumentuotai apginti savo nuomonę.

REKOMENDACIJOS MOKINIAMS, KAIP REAGUOTI Į PATYČIAS

1. Būk draugiškas su mokiniu, kuris patiria patyčias. Parodyk jam, kad tu matai, kas su juo vyksta ir kad tai tau rūpi. Jei gali, pasistenk dažniau būtu su juo – priekabiautojui bus sunkiau tyčiotis, kai skriaudžiamasis bus ne vienas.

2. Paragink mokinį, kuris patiria patyčias, pasipasakoti kam nors: kokiam nors suaugusiajam žmogui, kuriuo jis pasitiki.

3. Papasakok kam nors apie tai, ką matei. Kartais mokiniai, patiriantys patyčias, patys nedrįsta niekam pasakoti, bijo, kad jais nepatikės, bijo smurtautojo keršto. Atmink, kad priekabiautojas taip pat dažnai bijo, kad kas nors sužinos apie tai, kas vyksta.

4. Nesityčiok, nors taip elgiasi tavo draugai. Lengva prisijungti prie kitų vaikų ir priekabiauti prie ko nors, kas yra už kitus silpnesnis. Nesityčiodamas tu parodysi, kad galima elgtis kitaip.

INFORMACIJA APIE PATYČIAS:

1. Visa informacija mokyklos darbuotojams apie patyčias (sampratą, el.patyčias, formų, vaidmenų aprašymą bei kylančius sunkumus):
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/apie-patycias/>
2. Galimos patyčių prevencinės veiklos:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-prevencins-veiklos/>
3. Veiklos klasėse:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-prevencins-veiklos/veiklos-klasje/>
4. Mokyklos bendruomenės įtraukimas, sprendžiant patyčias:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-prevencins-veiklos/kaip-traukti-visa-mokyklos-bendruomene/>
5. Patarimai, kaip bendradarbiauti su tėvais:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-prevencins-veiklos/bendradarbiavimas-su-tvais/>
6. Patyčių situacijų sprendimo galimybės:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-situacij-sprendimas/>
7. Reagavimo į patyčias principai:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-situacij-sprendimas/reagavimo-patycias-principai/>
8. Pokalbio su nukentėjusiuoju gairės:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-situacij-sprendimas/pokalbio-su-nukentjusi-vaiku-gairs/>
9. Kaip įtraukti patyčių stebėtojus:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-situacij-sprendimas/kaip-traukti-patyci-stebtojus/>
10. Reagavimas į el. patyčias:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-situacij-sprendimas/reagavimas-elektronines-patycias/>
11. Pokalbiai su vaikų tėvais:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-situacij-sprendimas/pokalbiai-su-vaik-tvais/>
12. Pokalbio su skriaudėjais gairės:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-situacij-sprendimas/pokalbio-su-skriaudjais-gairs/>
13. Kaip padėti vaikams netapti patyčių taikiniais:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-situacij-sprendimas/kaip-padti-vaikams-netapti-patyci-taikiniais/>
14. Informacinė medžiaga (knygos, lankstinukai, plakatai), kurią galima parsisiųsti, atsispausdinti, naudoti:
<http://bepatyciu.lt/kampanija-be-patyciu/metodine-medziaga2-1/>
15. Informacija tėvams:
<http://www.bepatyciu.lt/tevams/>

MOKYKLOS DARBUOTOJO POKALBIO SU VAIKU, GALIMAI PATYRUSIU SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE, YPATUMAI

Mokyklos darbuotojas, įtaręs ar pastebėjęs galimo smurto prieš vaiką požymius vaiko kūne, elgesyje, emocijose ar vaiko atstovų pagal įstatymą bendravime su vaiku, turėtų susirūpinti ir pasidomėti, kas jam nutiko. Kalbėdamas su vaiku mokyklos darbuotojas turėtų atkreipti dėmesį į kai kurias pokalbio ypatybes:

- sudaryti kiek įmanoma saugesnes ir patogesnes pokalbiui sąlygas (pvz., vienam klasėje), kad vaiko nerimas sumažėtų;
- atsisėsti šalia vaiko arba jam patogiu atstumu viename akių lygyje (nerekomenduojama sėdėti už stalo vienas priešais kitą);
- klausyti vaiko, kas jam nutiko, užduodant atvirus klausimus (pvz.: „Šiandien pastebėjau mėlynės ant tavo rankos riešo. Kas tau atsitiko?“ Neklausti: „Ar čia tam tikras asmuo tau mėlynės padarė?“);
- ramiai išklausyti vaiką, nepertraukinėti, leisti pasakyti, kiek vaikas nori / gali; neprarasti savitvardos: matydamas, kad suaugusysis, kuriam vaikas atsiskleidė, išsigando, supyko ar pasibaisėjo, gali išgąsdinti vaiką, jis gali daugiau nebeapasakoti arba atsiimti savo žodžius;
- tikėti vaiku: jei vaikas prabilo apie smurtą, jis parodė pasitikėjimą suaugusiuoju. Jei vaikas išgirs abejonę, ar jis sako tiesą, daugiau gali nieko nebesakyti, ir smurtas gali tęstis toliau;
- nuraminti vaiką, palaikyti jį: vaikui atskleisti smurtą, veikiausiai, reikėjo sukaupti daug drąsos. Svarbu jam perteikti žinią, kad jis gerai pasielgė kreipdamasis pagalbos (pvz., „gerai, kad tu man pasakei apie tai“, „man gaila, kad tau taip atsitiko“);
- nekaltinti, nesmerkti, nekritikuoti vaiko: svarbu yra vaikui perduoti vienareikšmišką žinią, kad jis nėra kaltas dėl patirto smurto, už tai yra atsakingas suaugęs žmogus, kuris elgėsi neleistinai;
- skatinti vaiką pasidalinti savo išgyvenimais, jausmais: tikėtina, kad vaikas patiria daug įvairių jausmų ir išgyvenimų: baimę būti kaltinamam, baimę dėl smurtautojo keršto, gėdą, kaltę ir kita, kurie jį slegia;
- klausiant, kalbant vartoti suprantamus vaikui žodžius, sąvokas, atitinkančias vaiko amžių, pažintinius gebėjimus ir supratimą, specialiuosiuos ugdymosi poreikius;
- suprasti, kad vaikas gali būti emociškai prisirišęs prie smurtavusio prieš jį asmens (pvz., jei vaiką seksualiai tvirkino tam tikras asmuo, vaikas gali išgyventi labai prieštarigus jausmus – meilę smurtautojui ir neapykantą jam už padarytą skriaudą), vengti jį kaltinančių, vertinančių ar nukreipiančių klausimų, teiginių;
- patvirtinti vaikui, kad jis gerai padarė pasisakęs apie patiriamą smurtą;
- pokalbio metu patikinti vaiką, kad smurtas prieš jį – ne jo kaltė, o smurtavusiojo atsakomybė;
- klausyti vaiko ir sąžiningai atsakyti į jam kylančius klausimus: vaiką gali kankinti nežinia dėl ateities, smurto atskleidimo pasekmių. Svarbu patikinti vaiką, kad bus stengiamasi užtikrinti jo saugumą, tačiau nežadėti to, ko nėra galimybės išpildyti (pvz., nereiktų vaikui sakyti „Tavo mama nenusimins“);
- paaiškinti vaikui (atsižvelgiant į vaiko amžių ir supratimą), kas vyks po to, kai jis pasisakė, kokių veiksmų imsisi mokyklos darbuotojas vaikui apsaugoti;
- būti prieinamam vaikui, nepalikti jo vieno su savo problema, mintimis ir jausmais.

Rekomenduojama vaiko papasakotas smurtinės situacijos detales užrašyti kaip įmanoma tiksliau, cituojant vaiko kalbą: kada prasidėjo smurtas, kas tai darė, kas apie tai žino / žinojo, kam vaikas yra dar pasakojęs ar (ir) kodėl nepasakojo, kokie, vaiko supratimu, buvo smurtautojo motyvai, kaip vaikas jautėsi po smurtinio įvykio. Mokyklos darbuotojas turėtų įvertinti, kiek vaiko pasakojimas galimai realistiškas, ar vaiko nurodomos aplinkybės, faktai atitinka sužalojimų turinį, sunkumą (pvz., ant vaiko rankos matoma suaugusio asmens plaštakos dydžio mėlynė, o vaikas

sako, kad jam per ranką sudavė penkiametis brolis). Svarstyti apie vaiko patiriamą smurtą galima, kai vaiko sužalojimai yra neįprasti, jo pasakojimas atrodo neįtikinamas. Svarbu prisiminti, kad smurtą patyrę vaikai dažnai neprisipažįsta, kas ir kaip prieš juos smurtavo, dėl įvairių priežasčių: galvoja (ar yra įtikinti), kad yra patys kalti dėl tokio elgesio su jais; nori būti ištikimi savo smurtautojui; bijo smurto atskleidimo pasekmių ar pan.

Kalbantis su vaiku neleistina:

- žadėti tai, ko nebus galimybės ištesėti, pvz., „tau daugiau nieko blogo neatsitiks“;
- versti vaiką detaliai pasakoti apie patirtą smurtą. Svarbu leisti jam kalbėti tiek, kiek jam norisi;
- vertinti ir klausinėti vaiką apie jo jausmus smurtautojui;
- klausiti vaiko, kodėl jis anksčiau nepasakė / nesipriešino smurtui; tai vaikui gali sustiprinti kaltės jausmą; jei yra žinoma, kas yra smurtautojas, leisti jam susitikti su vaiku; šiuos klausimus turi spręsti policija ir (ar) savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyrius;
- leisti vaikui atsiskleisti prie kitų vaikų. Reikia saugoti ir gerbti jo privatumą, neatskleisti ir neaptarinėti informacijos su įvykius nenusijusiems asmenims.

SVARBU: Mokyklos darbuotojo įtarimai dėl vaiko galimai patiriamo smurto nėra įrodymai. Įrodymų rinkimas – teisėsaugos specialistų kompetencija.

Skubia vaiko apsauga būtina pasirūpinti, kai:

- kyla akivaizdus pavojus vaiko fizinei, psichinei sveikatai;
- nėra maisto, vaikas badauja;
- nesaugu dėl higienos stokos (pvz.: tikimybė infekcijoms, nes nėra geriamo vandens ir pan.);
- dėl psichikos sveikatos sutrikimų paūmėjimų vaiko atstovai pagal įstatymą nėra pajėgūs pasirūpinti vaiko fiziniais, psichologiniais, socialiniais poreikiais;
- yra tikimybė, kad vaiko atstovai pagal įstatymą, vartojantys psichoaktyvias medžiagas (alkoholį, narkotikus) ir apsvaigę nuo jų, artimiausiu metu nesiliaus to daryti.

SMURTO FORMOS IR SMURTO ATPAŽINIMO KRITERIJAI

1. Išskiriamos keturios smurto prieš vaikus formos: fizinis, psichologinis, seksualinis smurtas ir nepriežiūra. Prieš vaiką gali būti naudojamas vienos formos smurtas, tačiau dažniausiai pasitaiko keleto jų kombinacija, pvz., fizinis smurtas prieš vaiką naudojamas kartu su psichologiniu smurtu ar nepriežiūra. Smurtą artimoje aplinkoje galima atpažinti ne iš vieno, o iš kelių kriterijų, todėl būtina įvertinti smurto artimoje aplinkoje kriterijų visumą.

2. Fizinis smurtas gali pasireikšti:

2.1. smūgiavimu, daužymu, spardymu, stumdymu;

2.2. mušimu („tekšnojimu“, „pliaukšėjimu“ įvairiais daiktais (pvz.: ranka, diržu, batu ir pan.);

2.3. purtymu, žnaibymu, draskymu, kandžiojimu;

2.4. tampymu už plaukų ar ausų;

2.5. smaigimu, kankinimu (pvz.: vertimu ilgą laiką stovėti nepatogioje padėtyje, karštyje ar šaltyje; vaiko burnos plovimu muilu ir pan.);

2.6. uždarymu ir laikymu tamsoje (pvz.: rūsyje, spintoje ir pan.);

2.7. deginimu (cigarečių gesinimo žymės, kitų įkaitintų daiktų nudeginimai ant kūno), plikymu vandeniu, badymu;

2.8. ginklų ar kitų žalojančių daiktų naudojimu, t. y. tai, kas sukelia vaikui fizinį skausmą ir jį žaloja;

2.9. kitais tyčiniaisiais fiziniais veiksmais, sukeliančiais vaikui skausmą, darančiais žalą arba keliančiais pavojų jo gyvybei, sveikatai, raidai ar žalą garbei ir orumui.

3. Fizinis smurtas gali būti vienkartinis įvykis arba pasikartojantys, ilgą laiką besitęsiantys veiksmai. Fizinio smurto sukelta fizinė žala gali varijuoti nuo lengvo nubrozdinimo, mėlynių iki kaulų lūžių ar net gyvybei grėsmingų sužalojimų. Dažniausiai fizinis smurtas palieka žymes ant vaiko kūno, tačiau neretai apie patirtą traumą galima spręsti iš vaiko elgesio ar emocijų.

4. Fizinio smurto atpažinimo kriterijai:

4.1. fiziniai požymiai:

4.1.1. mėlynės arba kraujosruvos (pavienės ar daugybinės vienoje ar keliose vietose), panašaus dydžio, gali būti įvairių daiktų formų (virvės, diržo ir pan.), suaugusio įkandimo (dantų žymės. Jos gydamos keičiasi nuo raudonos (0–2 dienų) – mėlynos (2–5 dienų) – žalsvos (5–7 dienų) – geltonos (7–10 dienų) – rudos (10–14 dienų) spalvos ir po 2–4 savaičių pranyksta;

4.1.2. nudeginimai (pavieniai ar daugybiniai), nuplikymai įvairiose (matomose ar (ir) nepastebimose) kūno vietose, neturintys pagrįsto paaiškinimo;

4.1.3. nušalimai (sutinusios, paraudusios kojos ar rankos), kuriems nėra pagrįsto paaiškinimo;

4.1.4. įdrėskimai, įpjovimai, nubrozdinimai ar randai, kuriems nėra įtikinamo paaiškinimo ar paaiškinimas nepagrįstas;

4.1.5. burnos ertmės, pilvo ir krūtinės ertmės sužalojimai (kepenų, blužnies), kai tai nesusiję su medicinine būkle ar nėra patvirtinta sunkia netyčine trauma, įgimtomis priežastimis;

4.1.6. stuburo sužalojimo požymiai (slankstelių pažeidimai, kaklo sužalojimas), kaukolės ertmės, kitų kaulų lūžiai (pavieniai ar daugybiniai), kai tai nesusiję su vaiko medicinine būkle (pvz.: trapių kaulų sindromu) ar netyčine sunkia trauma, nėra paaiškinimo arba jis nepagrįstas;

4.1.7. tinklainės kraujosruvos ar akių sužalojimai, kai tai nesusiję su medicinine būkle ar nėra patvirtinta sunkia netyčine trauma, įgimtomis priežastimis. Matomos kraujosruvos vaiko akių tinklainėse, dusimas, vėmimas yra Sukrėsto vaiko sindromo pagrindiniai požymiai, kai vaikas labai stipriai kratomas, purtomas suaugusiojo; dažniausiai šį sindromą patiria kūdikiai iki 1 metų, tačiau jis gali pasitaikyti iki 2 metų amžiaus vaikams;

4.2. emociniai ir elgesio požymiai:

4.2.1. nerimastingumas, baimingumas;

4.2.2. tam tikrų asmenų, vietų baimė (pvz., bijo tam tikrų suaugusiųjų, bijo grįžti namo);

- 4.2.3. savęs nuvertinimas (pvz., sako, kad jis nevykėlis, jam nepavyks atlikti užduočių);
 - 4.2.4. perdėtas nuolankumas, paklusnumas;
 - 4.2.5. agresyvumas (pvz., muša ar spardo savo augintinį arba tam tikrą asmenį);
 - 4.2.6. nuotaikų kaita, impulsyvios reakcijos (pvz., greitai įniršta, tranko daiktus ir staiga ima juoktis);
 - 4.2.7. prislėgtumas (pvz., nesišypso, nesijuokia);
 - 4.2.8. padidintas jautrumas aplinkos dirgikliams (pvz., išsigąsta staigių kito asmens judesių, netikėtų garsų);
 - 4.2.9. nemiga (pvz., negali užmigti, sapnuoja košmarus);
 - 4.2.10. valgymo sutrikimai;
 - 4.2.11. atsiribojimas (pvz., nenori įsitraukti į bendrą grupės / klasės veiklą, nebendrauja su kitais vaikais, lieka nuošalyje);
 - 4.2.12. probleminis ir (ar) provokuojantis elgesys grupėje ar klasėje (pvz., tyčia pažeidinėja taisykles, vagia, vartoja alkoholį);
 - 4.2.13. vengiantis elgesys kasdienėje veikloje (pvz., atsisako iki tol mėgtos veiklos);
 - 4.2.14. nenoras eiti mokyklą, stipriai suprastėję ugdymosi / mokymosi pasiekimai;
 - 4.2.15. vengimas persirengti kūno kultūros pamokose, oro sąlygas neatitinkančių drabužių nešiojimas (tai gali būti bandymas slėpti mėlynės ar kitus kūno sužalojimus);
 - 4.2.16. kitais vaiko elgesio ar emocijų pokyčiais.
5. Psichologinis smurtas gali pasireikšti:
- 5.1. vaiko atstūmimu, kai suaugusieji įvairiais būdais ir priemonėmis vaikui demonstruoja, kad jis yra nemylimas ir nepageidaujamas;
 - 5.1.1. grubia vaiko kritika, menkinimu, „etikečių klįjavimu“;
 - 5.1.2. vaiko plūdimu, jo keikimu;
 - 5.1.3. šaukimu ant vaiko;
 - 5.1.4. vaiko žeminimu, menkinimu;
 - 5.1.5. vaiko erziniu ir šaipymusi iš jo protinių galių ar fizinės išvaizdos;
 - 5.1.6. vaiko demonstruojamos meilės, dėmesio ar prisilietimų atmetimu;
 - 5.1.7. fiziniu ar emociniu vaiko apleistumu;
 - 5.1.8. vaiko išskyrimu / atskyrimu nuo likusios šeimos dalies;
 - 5.1.9. vaiko varymu iš namų;
 - 5.1.10. vaiko neįleidimu namo, prisidengiant disciplinos tikslais ar baudimu.
 - 5.2. vaiko ignoravimu, kai suaugusieji dėl savo emocijų ar kitokių problemų (pvz., psichikos sutrikimo, alkoholio vartojimo ar kt.) nėra pajėgūs atliepti vaiko emocijų poreikių, negali parodyti vaikui prierašumo ar rūpintis juo, nesidomi vaiku, nesuteikia jam švelnumo ar nepripažįsta vaiko buvimo; suaugusieji fiziškai yra šalia vaiko, tačiau emociškai jie nėra prieinami:
 - 5.2.1. nenuoseklus suaugusiojo atsakas ar jo nebuvimas į vaiko siekį užmegzti kontaktą;
 - 5.2.2. nesirūpinimas vaiko fiziniais, socialiniais ir emociniais poreikiais;
 - 5.2.3. nesidomėjimas vaiko interesais, veikla, mokyklos reikalais, draugais, jų nepripažinimas;
 - 5.2.4. nelaikymas vaiko savu, jo nepripažinimas;
 - 5.2.5. neužtikrinimas vaikui medicininės priežiūros, saugios, švarios aplinkos;
 - 5.2.6. negebėjimas ar menkos pastangos apsaugoti vaiką nuo pavojingų ar žalingų jam situacijų;
 - 5.3. vaiko terorizavimu, kai suaugusieji grasina, šaukia ar keikia vaikus, išskiria vieną vaiką iš kitų jį kritikuodami, bausdami ar išjuokdami, baugina fizine žala, palikimu ar net mirtimi:
 - 5.3.1. perdėtu vaiko erziniu, šaipymusi, rėkimu, keikimu;
 - 5.3.2. grasinimu, vaiko arba kitų bauginimu, gąsdinimu vaiko akivaizdoje;
 - 5.3.3. nenuspėjamu, nepagrįstu ir ekstremaliai intensyviu emocijų išliejimu ant vaiko;
 - 5.3.4. žodiniiais suaugusiojo grasinimu sužaloti vaiką, save ar kitus;
 - 5.3.5. priešišku kitiems šeimos nariams;
 - 5.3.6. nenuoseklių ir nepagrįstų reikalavimų vaikui kėlimu;

5.3.7. vaiko pašiepimu ir menkinimu kitų akyse;

5.3.8. grasinimu atskleisti asmeninę ar trikdančią informaciją apie vaiką;

5.4. vaiko izoliavimu, kai suaugusieji riboja vaiko galimybes ištraukti / dalyvauti įvairiose veiklose kartu su bendraamžiais, atriboja vaiką nuo jo raidai būtinos emocinės, socialinės stimuliacijos:

5.4.1. vaiko palikimu vieno ar be priežiūros ilgą laiką;

5.4.2. draudimu vaikui bendrauti su bendraamžiais ar draugais;

5.4.3. vaiko atskyrimu nuo įvairios jam būtinos emocinės ir socialinės aplinkos;

5.4.4. reikalavimu vaikui nuolat būti namuose / kambaryje;

5.4.5. vaiko atrijimu nuo žaidimų su bendraamžiais ir jį džiuginančių veiklų;

5.4.6. draudimu vaikui dalyvauti renginiuose, bendraamžių ar šeimos susitikimuose, šventėse;

5.4.7. pernelyg griežtomis bausmėmis už vaiko amžiui įprastą elgesį;

5.4.8. vaiko skatinimu atsakyti draugų ar socialinių kontaktų, kvietimų;

5.4.9. per didele vaiko atstovų pagal įstatymą globa ir atsargumu, dėl kurio ribojamas vaiko patyrimas ir mokymasis;

5.5. Vaiko socialiniu tvirkinimu, kai suaugusieji palaiko, pritaria ar skatina vaiko dalyvavimą nusikalstamoje ar vaiko amžiaus neatitinkančioje veikloje, leidžia stebėti žiaurų elgesį su gyvūnais, žiūrėti netinkamo seksualinio turinio vaizdus:

5.5.1. vaiko skatinimu ar apdovanojimu už neetišką ar nelegalų elgesį (pvz., vagystes, melavimą, tyčiojimąsi);

5.5.2. vaiko skatinimu užsiimti prostitucija;

5.5.3. psichoaktyviųjų medžiagų parūpinimu vaikui arba jų vartojimu kartu su vaiku;

5.5.4. leidimu ar skatinimu ištraukti į veiklas, kurios yra žalingos sau pačiam ar kitiems (pvz., lošimus);

5.6. vaiko išnaudojimu /eksploatavimu, kai suaugusieji manipuliuoja vaiku ar verčia jį dalyvauti veiklose, neatitinkančiose vaiko raidos etapo ir poreikių, deleguoja jo amžiaus neatitinkančią atsakomybę:

5.6.1. vaiko raidos lygį, galimybes ir pajėgumą viršijančiais suaugusiųjų lūkesčiais;

5.6.2. vaiko vertimu dalyvauti jam nenorimoje veikloje be pagrįstos priežasties;

5.6.3. vaiko amžiaus neatitinkančiu reikalavimu prižiūrėti / rūpintis tam tikrais asmenimis;

5.6.4. vaiko kaltinimu, gėdinimu, smerkimu dėl kitų elgesio (pvz., tam tikro asmens girtavimo);

5.6.5. pernelyg aukštais lūkesčiais namų ruošos ar kasdienių pareigų vykdymo srityje;

5.6.6. unikalų vaiko temperamento ir asmenybės savybių neigimu ir kita.

6. Psichologinis smurtas – sunkiausiai atpažįstamas ir nustatoma smurto prieš vaiką forma, nes ji nepalieka žymių ant vaiko kūno, jo pasekmės pasireiškia tik vėliau, be to, sunku nustatyti ribą tarp vaiko auklėjimo (nuolatinio būgštavimo dėl vaiko laisvalaikio, jo vertimas užsiimti tam tikra veikla ar pan.) ir smurto. Psichologiniam smurtui priskirtinas pastovus vaiko poreikių netenkinimas, nuolatinis vaiko atstovų pagal įstatymą bendravimo su vaiku pobūdis, kuris žalojančiai veikia vaiko asmenybę ir trikdo visavertę jo asmenybės raidą.

7. Psichologinio smurto atpažinimo kriterijai:

7.1. vaiko emociniai ir elgesio požymiai:

7.1.1. perdėtas meilumas, lipšnumas su mažai pažįstamais žmonėmis;

7.1.2. pasitikėjimo savimi stoka, nerimastingumas, perdėtas atsargumas;

7.1.3. artimo ryšio su vaiko atstovais pagal įstatymą stoka (pvz., nesidžiaugia, kai vaiko atstovai pagal įstatymą ateina pasiimti iš mokyklos);

7.1.4. agresyvumas kitų vaikų ar gyvūnų atžvilgiu;

7.1.5. vaiko amžiaus neatitinkančios žinios, kalba, elgesys (per daug suaugęs arba pernelyg vaikiškas);

7.1.6. sunkumai valdyti stiprias emocijas, jų proveržius;

7.1.7. atsiribojimas / atsitraukimas nuo tam tikro asmens;

7.1.8. baimė, neapykanta tam tikro asmens atžvilgiu;

- 7.1.9. socialinių įgūdžių stoka, mažai draugų;
- 7.1.10. emocinis nebrandumas (lyginant su bendraamžiais);
- 7.1.11. mikčiojimas, ap sunkinta kalba;
- 7.1.12. psichosomatiniai skundai (galvos, pilvo skausmai, pykinimas);
- 7.1.13. nevalingas šlapinimasis ir tuštinimasis;
- 7.1.14. depresija, uždarumas;
- 7.1.15. save žalojantis elgesys: alkoholio vartojimas, pjaustymasis, suicidiniai bandymai;
- 7.2. psichologinį smurtą prieš vaiką padeda atpažinti suaugusiųjų, psichologiškai smurtaujančių prieš vaiką, elgesio požymiai:
 - 7.2.1. nepagarbos vaikui demonstravimas;
 - 7.2.2. negatyvūs pasisakymai apie vaiką;
 - 7.2.3. emocijų vaiko atžvilgiu nerodymas, vengimas vaiką paliesti, apkabinti;
 - 7.2.4. nesirūpinimas medicininiais vaiko poreikiais;
 - 7.2.5. vaiko pravardžiavimas, viešas jo žeminimas;
 - 7.2.6. nuolatiniai grasinimai vaikui sukelti fizinę žalą arba vaiko vertimas stebėti kaip smurtaujama prieš jo mylimą asmenį ar gyvūną;
 - 7.2.7. nerealistinių lūkesčių vaiko atžvilgiu puoselejimas;
 - 7.2.8. vaiką išnaudojimas namuose kaip tarno ar tam tikro asmens mažesniems vaikams prižiūrėti;
 - 7.2.9. vaiko įtraukimas į „suaugusiųjų reikalus“, pvz., skyrybas, tam tikrų asmenų tarpusavio konfliktus.
- 8. Seksualinis smurtas prieš vaiką gali pasireikšti:
 - 8.1. seksualiniais santykiais su prasiskverbimu (analiniais, vaginaliniais, oraliniais);
 - 8.2. daiktų kišimu į lytinius organus;
 - 8.3. vaiko glostymu, lietim, bučiavimu, masturbavimu siekiant seksualiai pasitenkinti;
 - 8.4. vertimu glostyti ar masturbuoti tam tikrą asmenį, bučiuoti, čiulpti, kandžioti jo lytinius organus;
 - 8.5. lytinių organų demonstravimu vaikui;
 - 8.6. vertimu ar siūlymu vaikui nusirenginėti, masturbuoti tam tikro asmens akivaizdoje;
 - 8.7. vaiko įtraukimu į pornografinę veiklą ar prostituciją;
 - 8.8. seksualinio pobūdžio kalbomis su vaiku, nepadorių gestų, pornografinio turinio medžiagos demonstravimu vaikui siekiant seksualinių tikslų.
- 9. Seksualinio smurto atpažinimo kriterijai:
 - 9.1. fiziniai požymiai:
 - 9.1.1. nėštumas;
 - 9.1.2. lytiniu keliu plintančios infekcijos;
 - 9.1.3. poodinės kraujosruvos, nubrozdinimai išorinių lytinių organų, krūtų, sėdmenų, vidinių šlaunų paviršių srityje, kurių negalima paaiškinti atsitiktine trauma;
 - 9.1.4. nepaaiškinamas kraujavimas iš išorinių lytinių organų, makšties;
 - 9.1.5. patinimai, skausmas, niežėjimas analinėje ar išorinių lytinių organų srityje;
 - 9.1.6. skausmingas šlapinimasis;
 - 9.1.7. sunkumai sėdint ar vaikstant;
 - 9.1.8. suplėšyti, dėmėti ar kruvini, drabužiai;
 - 9.1.9. sutrikęs miegas, valgymo sutrikimai;
 - 9.2. emocijų ir elgesio požymiai:
 - 9.2.1. nuolatinis savo genitalijų lietim, trynimas (net iki skausmo);
 - 9.2.2. viešas masturbavimasis, nesiliaujantis net ir vaiką sudrausminus;
 - 9.2.3. vaiko amžiaus neatitinkančios seksualinės žinios, atviras įvairių seksualinių dalykų klausinėjimas (net ir nepažįstamų žmonių);
 - 9.2.4. seksualinio turinio žaidimai; žaidžiant demonstruojama agresija, priešiškus savo arba priešingai lyčiai;
 - 9.2.5. lytinio akto su kitais vaikais, gyvūnais ar žaislais imitavimas;

- 9.2.6. daiktų kišimas sau ar kitiems į vaginą, užpakalį;
- 9.2.7. nusirenginėjimas nuogai arba įkyrūs prašymai, kitų nurenginėjimas;
- 9.2.8. savo kūno gėdijimasis / nekentimas / bjaurėjimasis juo;
- 9.2.9. suaugusiojo lietimasis, „gundymas“, įmantrus, provokuojantis elgesys;
- 9.2.10. vengimas nusirengti prie kitų žmonių (pvz., per kūno kultūros pamokas);
- 9.2.11. susivaržymas, susikaustymas, įtampa judant, žaidžiant, sportuojant;
- 9.2.12. įtampa, sustingimas, baimė būti suaugusių žmonių liečiamu, keliamu, apkabinamu, sodinamu ant kelių;
- 9.2.13. tam tikrų konkrečių vietų baimė, vengimas (pvz., vonios ar tualetu kambario, tamsių vietų);
- 9.2.14. seksualinio turinio detalių, simbolių piešimas;
- 9.3. vaikams, patiriantiems seksualinį smurtą, gali pasireikšti ir kiti, nespecifiški požymiai, kurie galimi ir esant kitokio pobūdžio problemoms:
 - 9.3.1. pernelyg nuolankus, paklusnus elgesys;
 - 9.3.2. socialinių kontaktų vengimas, izoliacija;
 - 9.3.3. nesidomėjimas iki tol mėgta veikla;
 - 9.3.4. artumo, intymumo, fizinio kontakto baimė;
 - 9.3.5. dėmesio koncentravimo sunkumai;
 - 9.3.6. nepasitikėjimas suaugusiais;
 - 9.3.7. konkrečių asmenų baimė ar baimė likti vienam su tam tikru asmeniu;
 - 9.3.8. depresija, suicidiniai bandymai;
 - 9.3.9. agresyvus elgesys;
 - 9.3.10. apetito sutrikimai;
 - 9.3.11. miego sutrikimai, naktiniai košmarai, baimė eiti miegoti;
 - 9.3.12. regresyvus elgesys;
 - 9.3.13. piktnaudžiavimas psichoaktyviomis medžiagomis.
- 10. Seksualinis elgesys yra normali vaiko raidos dalis. Tam, kad būtų galima įtarti / atpažinti seksualinį smurtą prieš vaiką, yra svarbu žinoti vaikų seksualumo raidą ir skirtingiems vaiko raidos etapams būdingą seksualinį elgesį. Rekomendacijų 1 priede pateikiami skirtingo amžiaus vaikų normalaus ir susirūpinimą keliančio seksualinio elgesio pavyzdžiai.
- 11. Nepriežiūra gali pasireikšti:
 - 11.1. fiziniu apleistumu: nesirūpinama vaiko maistu (ar jis nemaitinamas), apranga, higiena (pvz., verčiamas vaikščioti purvinais, prasmirdusiais drabužiais), fizine sveikata (pvz., ne pagal vaiko fizinę jėgą skiriami namų ruošos darbai, susirgus nekviečiamas gydytojas, neperkami vaistai), saugia aplinka (pvz.: vaikas išvežamas iš namų, paliekamas mokykloje po darbo valandų, gyvena šaltuose namuose, paliekamas ilgą laiką be suaugusių priežiūros);
 - 11.2. emociniu apleistumu: netenkinami vaiko psichologiniai poreikiai (pvz., nebendraujama su vaiku, nesidomima jo interesais);
 - 11.3. socialiniu apleistumu: nesirūpinama vaiko išsilavinimu, socializacija.
- 12. Nepriežiūros atpažinimo kriterijai:
 - 12.1. vaikas per menkai lyginant su savo bendraamžiais fiziškai išsivystęs (pvz., mažo svorio, ūgio), kai tam nėra medicininių priežasčių;
 - 12.2. netvarkinga vaiko išvaizda – murzinas, purvini drabužiai, suplyšusi avalynė;
 - 12.3. vaiko apranga neatitinkanti sezono, oro sąlygų;
 - 12.4. vaiko dantys išgedę ir netaisomi, negydomos burnos ertmės ligos;
 - 12.5. vaikas mieguistas, sunkiai susikaupia, apatiškas;
 - 12.6. vaikas nuolat alkanas, vagiliauja maistą;
 - 12.7. vaikas neturi būtiniausių mokyklinių priemonių;
 - 12.8. vaikas gali vagiliauti įvairius daiktus iš mokyklos, grupės / klasės vaikų;
 - 12.9. vaikas nereguliariai lanko mokyklą, vaiko teisėti atstovai pagal įstatymą nesilaiko, pažeidžia mokyklos vidaus tvarkos taisykles (pvz., vaikas pernelyg vėlai / anksti atvedamas,

„pamirštama“ jį pasiimti nustatytu laiku; vėluoja į pamokas, praleidžia jas be pateisinamos priežasties);

12.10. vaiką atveda ar pasiima iš mokyklos jam mažai pažįstami, nuolat vis kiti, neblaivūs, netinkamai besielgiantys suaugusieji;

12.11. vaikas pastebimas elgetaujantis, valkataujantis po pamokų;

12.12. vaikas neturi socialių įgūdžių ar jie nepakankami jo amžiui;

12.13. žemas savęs vertinimas, vaikas – itin paklusnus;

12.14. vaikas turi žalingų įpročių.

13. Smurtas artimoje aplinkoje gali pasireikšti ir kitomis formomis ir (ar) požymiais.
